

een **Fair** & **Green Deal**

voor een duurzame en solidaire weg uit de crises

Voorstellen voor een urgentieprogramma

van: Alliantie voor een Fair & Green Deal
www.platformdse.org

Voorstel voor een eerlijke en groene economie

In december 2009 heeft het Platform Duurzame en Solidaire Economie – na overleg met mensen uit allerlei organisaties – een manifest uitgebracht onder de titel ‘Een Fair & Green Deal’. Daarin staat beschreven hoe we binnen enkele jaren de economie en de samenleving als geheel zo zouden kunnen inrichten dat we niet langer roofbouw plegen op de natuur, en bovendien de lusten en lasten eerlijker verdelen – en dat zowel dicht bij huis als wereldwijd. De Engelse titel met het woord ‘Deal’ verwijst naar het beroemde regeringsprogramma ‘New Deal’ waarmee de Amerikaanse president Roosevelt de crisis van 1929 te lijf ging.

Zo’n voorstel is volgens het Platform nodig omdat de bestaande ordening (die eigenlijk beter een wanorde kan worden genoemd) ons in razendsnelle vaart naar de afgrond voert. Als we het roer niet omgooien, zijn binnenkort alle voorraden aan grondstoffen en energie opgebruikt, bestaat er geen natuur meer, is het klimaat definitief op hol geslagen en neemt het aantal armen op de wereld drastisch verder toe, om maar een paar voorbeelden te noemen. Want er is niet alleen een economische crisis gaande: ook over andere gebieden die direct met ons overleven te maken hebben, moet de noodklok worden geluid. Zo is er een energiecrisis (de olievoorraden beginnen op te raken, waardoor de prijzen de pan uit rijzen), een voedselcrisis (de prijzen voor basisvoedselgewassen als tarwe en maïs stijgen af en toe dramatisch, waardoor opnieuw miljoenen mensen met hongersnood worden bedreigd), een klimaatcrisis (door de broeikasgassen die vrijkomen bij transport en energieproductie) en neemt de biodiversiteit (het aantal unieke natuurlijke soorten) schrikbarend snel af.

Al deze ‘crises’ hangen met elkaar samen en versterken elkaar. Ze hebben te maken met de manier waarop we produceren en consumeren.

We hebben dus eigenlijk geen keus. Als we niet zelf in overleg voor andere wegen kiezen, zullen we hardhandig met de feiten geconfronteerd worden.

Onze aarde – en het arme deel van haar bevolking – zal dan zelf laten zien wat de grenzen zijn van wat er mogelijk is. In feite wordt dat nu al zichtbaar. Maar te vrezen valt dat allerlei paniekerige en rampzalige taferelen die we tot nu toe alleen nog kennen uit bijvoorbeeld de Mad Max-films, wel eens grimmige werkelijkheid zouden kunnen worden. Om dat te voorkomen is het belangrijk om gezamenlijk te bedenken hoe we op tijd de gewenste koerswijzigingen kunnen inzetten. Vanuit die gedachte is het voorstel voor een Fair & Green Deal geschreven.

Rond het Voorstel is een alliantie ontstaan van groepen en personen die ermee instemmen en er verder aan willen werken. Een van deze groepen is het Nivon. In samenwerking met de Alliantie Fair & Green Deal en het Platform Duurzame en Solidaire Economie heeft het Nivon dit boekje geproduceerd, dat het voorstel voor een Fair & Green Deal in begrijpelijke taal wil uitleggen.

De Fair & Green Deal bestaat uit twee delen. Het eerste 'algemene' deel wordt door iedereen die het voorstel ondertekent, geheel gesteund. Het tweede deel bestaat uit een reeks meer gedetailleerde voorstellen. Niet elke organisatie (of persoon) die de Fair & Green Deal ondertekent, hoeft het met dat hele pakket volledig eens te zijn – dat zou haast onmogelijk zijn.

In het eerste deel wordt de ernst van de situatie uitgelegd en de noodzaak ('urgentie') om snel tot een ander beleid te komen. We baseren ons daarbij op omvangrijke rapporten als het 'Living Planet Report' van het Wereld Natuur Fonds, dat elke twee jaar wordt uitgebracht. Het geeft een treurig beeld van de stand van zaken. Zo blijkt uit het Living Planet Report van 2010 dat we met z'n allen elk jaar veertig procent meer 'opmaken' dan de aarde weer kan aanmaken. En dit aandeel wordt elk jaar groter. Andere gedegen rapporten, zoals dat van UNDP (het Ontwikkelingsprogramma van de VN) en van Voetafdruk Nederland, bevestigen deze bevindingen nadrukkelijk. Natuurlijk gebeurt dat 'opmaken' vooral door een zeker deel van de bewoners van de aarde, namelijk door hen die wonen in het kleine deel van de wereld dat rijk is geworden (ook wel het 'westen' of het 'noorden' genoemd) en de kleine rijke bovenlaag in het 'zuiden'. De kloof tussen rijk en arm wordt ook ieder jaar groter. Dat zorgt weer voor extra spanningen, die tot uiting komen in (burger)oorlogen, vaak verborgen achter religieuze conflicten. Armoede en oorlog zijn de oorzaken van een groot deel van de migratiestromen. Mensen trekken weg uit delen van de wereld die onleefbaar zijn geworden of waar

extreme armoede heerst, en proberen elders aan de bak te komen, waar de omstandigheden beter zijn.

Maar er is ook goed nieuws. In feite produceren we momenteel met z'n allen op aarde ruim genoeg welvaart (goederen, diensten, enzovoort) om alle aardbewoners een goed bestaan te geven. Het is dus niet nodig om 'meer' te produceren op deze al overbelaste aarde. Wat nodig is, is een veel betere verdeling – en een betere planning. Daarmee zouden we al een heel eind komen. Dat we alleen vooruit komen bij een voortdurende groei van de economie, is dan ook een van de meest geniepige sprookjes die we moeten ontmaskeren.

De manier waarop we momenteel de economie hebben ingericht, zorgt voor grote schade. Denk aan de uitputting van grondstoffen, vernietiging van natuur, klimaatverandering, maar ook aan de massale uitbuiting van arbeiders die veel te weinig betaald krijgen. Hoe eerder we het roer omgooien, hoe minder die schade zal oplopen, en hoe minder er dus gerepareerd zal hoeven te worden. Met andere woorden: het roer drastisch omgooien zal ons – en zeker ook de generaties na ons – vooral veel opleveren.

Over de doelen die gesteld worden in de Fair & Green Deal wordt ook heldere taal gesproken. Die doelen zijn:

- a) dat we de economie zodanig inrichten dat we de aarde niet langer 'uitwonen';
- b) dat we wereldwijd zorgen voor een leefbaar en eerlijk leven voor iedereen;
- c) dat we een goed en verantwoord gebruik maken van energie en grondstoffen.

En om te bepalen hoe we dit alles voor elkaar krijgen, stellen we voor om een breed 'beraad' in te stellen waarin iedereen in deze samenleving vertegenwoordigd is. Dat is belangrijk omdat ieders stem zoveel mogelijk gehoord moet worden, maar ook omdat de voorstellen alleen uitgevoerd kunnen worden als iedereen – althans, een zo groot mogelijk deel van de bevolking – ze ondersteunt.

Natuurlijk gaat het niet alleen om puur economische maatregelen. Die zijn wel belangrijk, maar het leven en de politiek spelen zich ook op heel andere gebieden af. Daarom worden in de Fair & Green Deal vier 'dimensies' opgevoerd. Naast de economische zijn dat de sociaal-culturele dimensie (veel verschillende manieren van leven zijn naast elkaar belangrijk); technologie (allerlei nieuwe technieken kunnen bijdragen aan oplossingen) en politiek: het is belangrijk dat iedereen zoveel mogelijk invloed kan hebben op datgene wat besloten wordt.

Het tweede deel van de Fair & Green Deal is een opsomming van maatregelen die nu al genomen zouden kunnen worden, als de politieke wil ervoor aanwezig is.

De in de Fair & Green Deal voorgestelde maatregelen zijn verdeeld over zeven terreinen, waarbinnen soms weer aparte onderdelen worden beschreven.

1 Economische sturingsinstrumenten

Regeringen en lokale overheden beschikken over allerlei middelen om de economische ontwikkelingen te sturen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld belastingen invoeren om bepaalde zaken te bevorderen of juist moeilijker te maken. Andersom kunnen ze ook bepaalde zaken subsidiëren. In verband hiermee worden de volgende voorstellen gedaan:

- A) Het huidige systeem van belastingen dient flink op de schop te gaan.** Zoals ons belastingstelsel momenteel in elkaar zit, versterkt het in feite het bestaande economische systeem.
- Arbeid wordt bijvoorbeeld zwaar belast, maar gebruik van grondstoffen en energie, of vervuiling, bijna niet. Dat zou andersom moeten. Dan wordt het bovendien veel aantrekkelijker om diensten uit te breiden (denk bijvoorbeeld aan de zorg voor ouderen, onderwijs, veiligheid). Hiervoor zijn allerlei modellen bedacht, zoals een 'footprinttax' en een koolstofheffing.
- Een belangrijk belastinginstrument is de BTW (belasting toegevoegde waarde) die geheven wordt op alle producten en diensten die we aankopen. Ook daarmee kan geschoven worden, zodat duurzame producten goedkoper worden en niet-duurzame duurder.
- Dit alles werkt natuurlijk alleen als bedrijven niet kunnen verkassen naar plaatsen waar die belastingen niet geheven worden, de zogenaamde belastingparadijzen. Momenteel is dat wel het geval en daaraan moet een einde komen.
- Een eerlijke manier van belasting heffen zorgt ervoor dat de verschillen tussen arm en rijk kleiner worden. Dit gebeurt gedeeltelijk al binnen bepaalde landen, maar het zou ook op wereldwijde schaal kunnen.
- Een bijzondere vorm van belastingheffing, die door de financiële crisis weer in de belangstelling kwam, is de zogenaamde Belasting op Financiële Transacties (in het Engels: Financial Transaction Tax, FTT, eerder ook wel Tobin Tax genoemd naar een van de bedenkers,

de Amerikaan James Tobin). Het innen van een heel klein bedrag aan belasting op financiële aan- en verkopen zou ervoor kunnen zorgen dat er veel minder gespeculeerd gaat worden. Omdat de financiële markten tegenwoordig van enorme omvang zijn, zou de opbrengst van zelfs een minieme belasting heel groot zijn. Dat geld kan gebruikt worden om de schade van eerdere 'niet-duurzame' economie te herstellen, of om mensen die daar het slachtoffer van werden een kans op overleving te bieden.

- Om te voorkomen dat landen elkaar op belastinggebied vliegen proberen af te vangen, en om wereldwijde samenwerking op dat terrein tot stand te brengen, zou het goed zijn een soort wereldwijde belastingdienst in te stellen, onder de vlag van de Verenigde Naties.

B) Internationale en lokale quotering en verboden.

Niet alles kan worden opgelost door te schuiven met belastingen. In sommige gevallen kun je beter unaniem besluiten om zaken geheel te verbieden of om quotering in te stellen – dat wil zeggen, afspraken te maken dat iedereen maar tot bepaalde grenzen mag gaan of dat iedereen een bepaald 'quotum' toegewezen krijgt. In de praktijk gebeurt dat al. Zo is er bijvoorbeeld besloten dat de handel in handgranaten in Nederland simpelweg verboden is – een beslissing waar iedereen in Nederland erg blij mee is. Een voorbeeld van quotering is het visserijbeleid, en in zekere zin ook het parkeerbeleid in veel steden. Voorstellen op dit gebied zijn:

- Quotering en verboden gericht op drastische vermindering van de uitstoot van CO₂-broeikasgassen.
- Toewerken naar een eerlijke internationale verdeling van allerlei schaarse grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen. Op dit moment legt de bevolking van het rijke westen beslag op een onevenredig groot deel daarvan.
- De achteruitgang van de zogenaamde biodiversiteit (de rijkdom aan soorten dieren en planten) moet tot stilstand worden gebracht. De schade die door deze achteruitgang wordt veroorzaakt, is enorm: er verdwijnen soorten die onmisbaar zijn voor het voortbestaan van allerlei ecosystemen, en daarmee van ons leven. In veel gevallen is die schade onherstelbaar, dus hoe sneller we hier actie ondernemen, hoe beter het is.
- Boeren en vissers die leven van kleinschalige teelt en productie moeten voorrang krijgen. Allerlei internationale handelsverdragen waarvan de Nederlandse regering voorstander is, bereiken precies het tegenovergestelde en zorgen ervoor dat zij verdrongen worden door grootschalige industriële landbouw en visserij. Hieraan moet een einde komen.
- De rechten van mensen die werken moeten veel beter beschermd worden. Ook deze verdwijnen in snel tempo onder het huidige vrijhandelsbeleid waarvan Nederland aanjager is (geweest).

C) Duurzame ontwikkeling bevorderen

Overheden kunnen veel doen om eerlijke en duurzame handel en productie te ondersteunen – of het nu gaat om bouwen, energieproductie of landbouw. Dit kan door subsidies daarvoor te verstrekken, maar ook door projecten goed op elkaar af te stemmen, of door regionalisering. Dat laatste wil

zeggen dat productie, handel en consumptie zoveel mogelijk op regionaal niveau plaatsvinden.

D) De vervuiler betaalt

Dat de vervuiler betaalt, zou feitelijk normaal moeten zijn. Eigenlijk zou er helemaal niet vervuild moeten worden, maar waar dat wel gebeurt en dat misschien onvermijdelijk is, dient in ieder geval de schade verrekend te worden met de veroorzaker ervan of met degene die van het product geniet. Momenteel is het zo dat veel schade die bij productie veroorzaakt wordt, niet in de prijs wordt doorberekend. Dat is bijvoorbeeld het geval als het product gemaakt is in een arm land

waar bedrijven veel meer macht hebben. Er zijn heel veel goede internationale verdragen waarin ieders rechten en plichten omschreven worden. Vaak heeft Nederland die ook ondertekend, maar spelen ze in de praktijk geen enkele rol, waardoor internationale bedrijven tegen lagere prijzen kunnen blijven produceren. Als de prijzen een eerlijker beeld gaven van de vervuiling die productie en transport veroorzaken, dan zou lokale productie veel meer kans krijgen.

E) Labels en keurmerken

Er is inmiddels veel ervaring met het aangeven van de omstandigheden waaronder bepaalde producten zijn gemaakt. Deze consumenteninformatie moet verder ontwikkeld worden en ook zodanig worden toegepast dat ze de hele 'keten' beslaat (de reeks bewerkingen die een product ondergaat vanaf het begin tot het moment dat het in de winkel ligt). Ook belangrijk is dat de huidige wildgroei aan labels en keurmerken wordt teruggebracht tot een simpel en overzichtelijk geheel.

2 Hervorming van het financiële systeem

De kredietcrisis die in 2008 losbarstte, heeft duidelijk gemaakt dat ons financiële systeem volstrekt uit de hand is gelopen. Er gaat veel meer geld in om dan in de 'echte' productie en aandelenhandel. Het is nu zelfs zo dat niemand meer weet hoeveel geld er in omloop is, en vaak weten banken of andere investeerders niet eens meer wat ze precies bezitten (of andersom: dan is het bijvoorbeeld niet duidelijk wie eigenaar is van een bepaalde hypotheek).

Dit alles zorgt voor zeer gevaarlijke 'geldbellen' en onbeheersbare situaties waardoor zelfs grote banken en stevige economische eenheden als de Europese Unie dreigen 'om te vallen'. En het kost de belastingbetaler veel geld als er dingen mis gaan. Het is dus belangrijk en hard nodig dat er dingen worden rechtgezet. Als eerste maatregelen stelt de Fair & Green Deal voor:

A) Geldstelsels moeten weer in verhouding staan tot de 'echte' economie

Het maken van nieuw geld (wat banken tegenwoordig doen door virtueel geld uit te lenen dat ze zelf helemaal niet hebben) zou weer uitsluitend door overheden moeten gebeuren. Financiële markten blijven wel bestaan, maar zullen veel kleiner zijn en vooral ten dienste staan van de echte behoefte aan geld, en zich veel minder bezighouden met speculatie of 'geld met geld maken'. Overheden kunnen ook regionale en lokale geldstelsels opzetten.

B) Hervorming van het internationale geldstelsel

Niet het maken van zo veel mogelijk winst zou het doel moeten zijn van het internationale geldstelsel, maar een zo groot mogelijke duurzaamheid en zo veel mogelijk solidariteit.

- Voor arme landen zou er bij het IMF (het Internationaal Monetair Fonds, dat na de Tweede Wereldoorlog werd opgericht om 'ontwikkeling' mogelijk te maken en nieuwe crises te vermijden) een speciaal systeem kunnen worden ingesteld, dat geld verstrekt voor groene en eerlijke ontwikkelingsprojecten.
- Er zou ook een nieuwe internationale reservemunt kunnen worden ingesteld, die neutraler is dan de huidige. Momenteel genieten de Verenigde Staten een uitzonderingsvoordeel (en -macht) doordat 'hun' dollar ook de geldeenheid is waarin internationaal gehandeld wordt. Daardoor kan de Amerikaanse overheid naar believen dollars bijdrukken zonder dat die munt minder waard wordt.
- Er zouden snel maatregelen genomen moeten worden om te voorkomen dat er netto geld vloeit van arme landen naar rijke. Dat is namelijk nog steeds het geval, en sinds de neoliberale economie in de jaren tachtig terrein won, zelfs in toenemende mate. Het gebeurt bijvoorbeeld doordat grote westerse bedrijven lokale bedrijven opkopen en de winst daarvan het land uitvoeren. Maar ook doordat grote bedrijven geen belastingen betalen, door afbetaling van schulden en rentes over die schulden, en allerlei andere systemen. Op al die gebieden kunnen maatregelen genomen worden.

C) Labeling van banken en financiële producten, zodat degene die ze nodig heeft, weet welke voor- en nadelen ze hebben.

3 **Beleid op het gebied van werkgelegenheid, inkomens en investeringen**

Ook op deze gebieden zijn snelle koerswijzigingen mogelijk in de richting van een meer duurzame en eerlijke economie. Helaas worden hierover juist vaak angstbeelden verspreid, bijvoorbeeld door media als De Telegraaf en door heersende politieke partijen. Zo zouden alternatieve plannen geld en banen kosten. De Fair & Green Deal stelt dat dit juist niet zo is.

De triljoenen waarmee de crisis te lijf werd gegaan, hebben eens te meer aangetoond dat we geld in overvloed hebben. Een deel van de problemen wordt zelfs veroorzaakt door een teveel aan geld dat ongeremd op zoek is naar mogelijkheden voor winstgevende investeringen (de al genoemde 'geldbellen'). Er is dus geld genoeg, het wordt alleen volkomen verkeerd verdeeld. Economie volgens de Fair & Green Deal levert besparingen en andere belangrijke voordelen op. Alternatieve koersen zorgen bijvoorbeeld voor veel minder schade aan de planeet, die anders later ten koste van veel pijn

en moeite moet worden hersteld (zoals dijkverhogingen om klimaatgevolgen te keren). Er is in Nederland veel werk aan de winkel, werk dat nu niet verricht wordt. Denk aan de ontbrekende handen in de zorg, in het onderwijs, bij publieke diensten, enzovoort. Door juist daarin te investeren, slaan we – met excuses aan de voorvechters van biodiversiteit – twee vliegen in een klap: we zorgen voor een wereld waarin het beter leven is, én we zorgen voor een wereld die niet wordt gesloopt en waarin internationaal een eerlijker verdeling bestaat.

Als eerste stappen stelt de Fair & Green Deal daarom voor:

A) Vooral werk scheppen in sectoren die weinig grondstoffen en energie behoeven

- Met name diensten en cultuur hebben die eigenschappen, terwijl regionalisering zorgt voor minder transport (dat vervuילend werkt en tevens ruimte behoeft voor de aanleg van snelwegen en kostbare projecten als de Betuwelijn). Sectoren als zorg en onderwijs moeten gezien worden als onmisbare belangrijke onderdelen van de samenleving.
- Er moet een betere verdeling komen van betaald en onbetaald werk en vrije tijd. Het is bijzonder vreemd dat we sinds de Tweede Wereldoorlog steeds meer zijn gaan automatiseren en steeds productiever zijn geworden, maar niet of nauwelijks minder zijn gaan werken. (Sterker nog: men denkt aan verlenging van de leeftijd waarop we met pensioen mogen gaan.)
- Werk, onderzoek en technologie die een beter gebruik van grondstoffen en milieu bevorderen, moeten voorrang krijgen.
- De economie moet aangepast worden aan wat mensen en het milieu aankunnen, en niet andersom.

B) Eerlijk en groen investeringsbeleid

Er is enorm veel kapitaal op de wereld dat naarstig naar mogelijkheden zoekt om zich te laten gebruiken (zodat het weer geld oplevert). Het zou wenselijk zijn dat deze gigantische geldbellen aanzienlijk verkleind worden. Maar zolang ze bestaan, dienen ze vooral daar te worden ingezet waar ze voor een betere wereld zorgen, in plaats van die verder in de vernieling te helpen. Dat kan gebeuren door:

- Uit te gaan van het terugdraaien en eerlijk verdelen van de uitstoot en vervuiling. Het zal voorlopig onmogelijk zijn om te produceren zonder enige uitstoot van broeikasgassen. Maar we kunnen van de bevolking van arme landen niet eisen dat ze van het ene moment op het andere stoppen met ontwikkeling, want hun achterstand is nog heel groot. Dus moet er worden afgesproken wie wanneer hoeveel mag gebruiken en uitstoten.
- Schone energie op te wekken.
- Uit te gaan van een voorkeur voor vormen van productie en consumptie die verantwoord omgaan met energie, grondstoffen en mensen(rechten).
- Te investeren in het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering en het opzetten van sociale vangnetten.

C) Verantwoord landelijk beleid op het gebied van inkomen

Hervormingen mogen natuurlijk niet leiden tot sterke daling van de welvaart, zeker niet waar het gaat om mensen en groepen die dat niet kunnen dragen. Maar er is een rijke bovenlaag die veel te veel bezit en consumeert, en die best iets kan inleveren. Over het algemeen is het – omwille van duurzaamheid en rechtvaardigheid – goed om een samenleving te hebben waarin geen al te grote inkomensverschillen bestaan, waarin mensen niet straatarm of juist steenrijk zijn. Dat kan bereikt worden door een sterk 'progressief' belastingbeleid.

4 Mondiale herverdeling en wereldhandel

Omdat we in een geglobaliseerde wereld leven, maar ook omdat we ons verbonden voelen met medemensen over de grens, willen en kunnen we maatregelen niet alleen in eigen land doorvoeren. Veel zaken kunnen alleen maar werken als we ze internationaal aanpakken – zoals milieuvervuiling of afspraken over handel. Het is ook onacceptabel dat wij hier goed leven terwijl we elders de bevolking en het milieu uitbuiten, zoals dat vroeger in het koloniale stelsel gebeurde. Daarom moeten we werken aan wereldwijde herverdeling en afspraken over internationale handel en investeringen. Dat kan door:

A) Financieren van bestaanszekerheid in ontwikkelingslanden

Het recht op bestaanszekerheid (leefbare omstandigheden voor iedereen) is vastgelegd in de

sociaal-economische mensenrechten die door vrijwel alle landen ter wereld zijn ondertekend. Zoals we eerder schreven zijn er genoeg middelen op aarde om iedereen een leefbaar bestaan te geven. Er moet alleen beter verdeeld en gepland worden. Dat betekent niet, zoals vaak gedacht wordt, dat we iedereen op deze aardbol een uitkering gaan geven, of meer ontwikkelingshulp in oude stijl. Wél dat we:

- zorgen voor de gemeenschappelijke voorzieningen die nodig zijn voor een menswaardig leven (schoon drinkwater, basisgezondheidszorg, onderwijs, voeding)
- vasthouden aan het beginsel dat rijke landen ten minste 0,7 procent van hun bruto nationaal inkomen besteden aan structurele hulp aan arme landen
- extra hulp verlenen voor het opvangen van de extra kosten die klimaateffecten voor arme landen met zich meebrengen
- ervoor zorgen dat arme landen gemakkelijk geld kunnen lenen om zich 'groen en eerlijk' te ontwikkelen.

B) Schulden schrappen

Veel arme landen zitten gevangen in een uitzichtloos web van schulden. Ze moeten zo veel terugbetalen (waar dan nog rente bij komt) dat ze niets overhouden om uit de armoede te komen. De leningen zijn vaak aangegaan door dictatoriale regeringen die er wapens voor kochten, of ze zijn deze landen opgedrongen door westerse regeringen en ondernemingen. In ieder geval heeft de bevolking er nooit iets over te zeggen gehad, maar ze draait wel op voor de afbetaling. Door de renteopbouw zijn veel van zulke schulden in feite al een paar keer afbetaald, terwijl ze gewoon blijven bestaan. Het schrappen van die schulden lost al veel op. Maar dat dient wel met overleg te gebeuren:

- de lokale bevolking moet ermee instemmen
- de kwijtschelding moet vergezeld gaan van een beleid dat voorkomt dat er weer nieuwe schulden worden opgebouwd, en corruptie moet bestreden worden
- er moet ook strenger beleid ten aanzien van de geldverstrekkers komen en regels waaraan die moeten voldoen (bijvoorbeeld als het gaat om dictatoriale of corrupte regeringen).

C) Eerlijke en groene wereldhandel

De meeste handel die momenteel plaatsvindt, betreft 'oneerlijke' en niet-duurzaam geproduceerde en vervoerde goederen. De huidige regels zijn ook dusdanig dat dit gestimuleerd wordt. Dat kan als volgt worden omgedraaid:

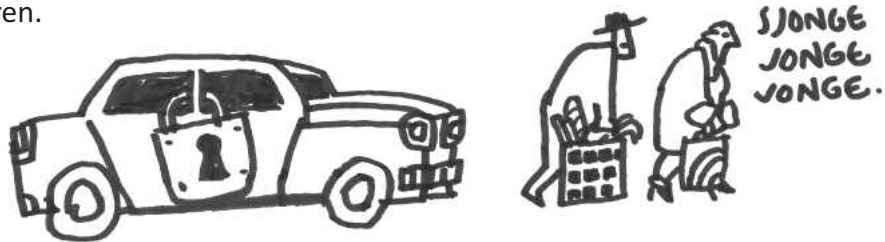
- We moeten toe naar een beleid met een voorkeur voor eerlijke en duurzaam geproduceerde goederen.
- Bedrijven moeten gedwongen worden verantwoordelijkheid te nemen voor de hele zogenaamde productieketen. Als er een hemd in de HEMA ligt, moeten we ervan uit kunnen gaan dat de katoen 'schoon' verbouwd is en dat de naaisters die het maakten, goed betaald kregen en goede arbeidsomstandigheden hadden. Als de HEMA niet weet of dat zo is, zou het gewoonweg niet verkocht mogen worden.

- Waar mogelijk: voorkeur voor lokale productie en handel binnen regio's.
- Er moet een einde komen aan het afdwingen van zogenaamde vrijhandel via vrijhandelsakkoorden en instellingen als de WTO (World Trade Organization, Wereldhandelsorganisatie).
- Waar mogelijk moet privatisering van publieke voorzieningen worden tegengegaan dan wel teruggedraaid. De belangrijkste voorzieningen dienen gemeenschappelijk beheerd te worden. Dat geldt ook voor belangrijke 'gemeenschappelijke goederen' zoals lucht, water, natuur en schaarse grondstoffen.

D) Internationale wetten en rechtsbescherming

Zoals eerder gezegd bestaan er al vele internationale verdragen en afspraken die de rechten van mens en natuur beschermen; ze blijven alleen vaak letters op papier. Ondertussen worden afspraken op het gebied van handel of militaire zaken wel 'hard' doorgevoerd. Om te beginnen moeten internationale afspraken in ieder geval gelijkwaardig worden gemaakt.

- De basisregels van de ILO (International Labour Organization, de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties) zouden leidraad moeten worden voor het toelaten van geïmporteerde goederen op de markt.
- De afspraken zouden op de gehele productieketen van toepassing moeten zijn.
- Er zou een speciale internationale rechtbank moeten komen voor de controle van grote bedrijven, zodat managers vervolgd kunnen worden als ze het milieu vervuilen, grondstoffen uitputten, kinderen laten werken of andere vormen van ernstige uitbuiting plegen.
- Daarnaast kunnen nog andere vormen voor behandeling van klachten bedacht worden, als de internationale regels en afspraken niet worden nagekomen. Nu is alles nog grotendeels vrijblijvend en kan niemand tot de orde geroepen worden, waardoor het 'recht van de sterkste' blijft regeren.

5 Bevolkingsbeleid

De problemen met het 'overgebruik' van de aarde en de arbeid van de mensen die erop wonen, worden vooral veroorzaakt doordat een deel van de mensheid een veel te groot beslag legt op de beschikbare ruimte, grondstoffen, energievoorraad en dergelijke. We kunnen dat goed zien als we de 'ecologische voetafdruk' bekijken. Daarnaast neemt de bevolking op aarde gestaag toe, waardoor het gezamenlijke beslag dat we op al deze zaken leggen, alleen maar groter wordt. Feit is dat het leefpatroon van de 'rijke' bevolking de doorslaggevende factor is. Toch is het goed ook oog te hebben voor beleid om ongewenste bevolkingsgroei te beperken.

De praktijk leert dat ontwikkeling en armoedebestrijding de beste manieren zijn om tot geboortebeperving te komen. Met het onderwerp bevolkingsbeleid dient trouwens voorzichtig te worden omgegaan, omdat er nogal wat regeringen zijn die hierbij volstrekt voorbijgaan aan de belangen en rechten van vrouwen. Ook moeten we voorkomen dat we 'ons' eigen aandeel in de uitputting van de aarde gaan afschuiven op de miljarden armen, die zelf nooit de geringste kans krijgen om in gelijke mate gebruik te maken van grondstoffen, energie en dergelijke.

6 Vredesbeleid en conflicten

Het ondoordachte – of in ieder geval zelfzuchtige – gebruik van de ruimte en grondstoffen op aarde zorgt voortdurend voor conflicten. Denk bijvoorbeeld aan de oorlogen die ontstaan om olie of visgronden, of aan lokale conflicten om schaars drinkwater. Omgekeerd betekent dit dat we conflicten kunnen voorkomen of oplossen als we oog hebben voor het bereiken van eerlijke verhoudingen en duurzaamheid. De oorzaken van gewapende conflicten en andere spanningen kunnen hierdoor vaak worden weggenomen. Ook het streven naar ontwapening en het stoppen met wapenhandel en wapenproductie zullen hierbij helpen.

7 Eerlijk meten van welvaart en welzijn

De manier waarop de stand van de economie gemeten wordt, is politiek zeer gekleurd in het voordeel van neoliberal beleid. De meetinstrumenten die gebruikt worden om te zien hoe het met de economie gesteld is (de zogenaamde indicatoren) laten allerlei kosten geheel of gedeeltelijk buiten beeld. Bijvoorbeeld, de schade die ontstaat als er een olietanker voor de kust in tweeën zou breken, zul je bij de huidige meetmethode eerder terugzien als een positief effect op het BBP (het Bruto Binnenlands Product, zeg maar alles wat er in Nederland bij elkaar wordt geproduceerd, de voornaamste indicator). Er moet immers veel geld en arbeid geïnvesteerd worden om de boel weer schoon te maken.

In werkelijkheid is er dan grote schade ontstaan, maar dat zie je niet terug in de cijfers. Andersom telt alles wat niet in geld wordt uitgedrukt – zoals de miljoenen uren die wij jaarlijks besteden aan het verzorgen van kinderen, ouders of burens – voor geen cent mee. Dergelijke ernstige vertekeningen voeren tot verkeerd beleid. Daarom wordt er door steeds meer mensen, met name wetenschappers, gepleit voor andere indicatoren die een eerlijker beeld van de stand van de economie geven. Dat is belangrijk omdat de cijfers de basis zijn voor de te nemen maatregelen. Er zijn veel voorstellen voor alternatieve indicatoren die een eerlijker beeld geven en wel rekening houden met zaken als ecologische schade of onbetaalde arbeid.

Een belangrijke zaak die hiermee te maken heeft en die steeds meer onder vuur komt te liggen, is het geloof in de noodzaak van permanente economische groei. Veel politici, economen en machthebbers geloven dat de economie wel moet groeien omdat er anders de klad in komt. Tegelijkertijd weten we dat we al een veel te groot beslag leggen op de voorraden en de ecologische ruimte van

de planeet. Dat zou dan dus altijd moeten toenemen? Iedereen weet dat een ballon die steeds verder wordt opgepompt, op een gegeven moment knapt. Veel kritische economen stellen dat er een einde moet komen aan het groeidenken. Er is nog wel degelijk ruimte voor groei in zogenaamde immateriële sectoren, waar weinig grondstoffen en energie nodig zijn, zoals bijvoorbeeld diensten (zorg voor ouderen). En ook in die landen waar een groot deel van de bevolking in ernstige armoede leeft. Maar voor de rest moet er vooral een ‘economie van het genoeg’ komen, geen sprookjeseconomie die altijd maar door zou moeten groeien. We hebben immers maar één planeet aarde, en we leven maar één keer.

De volgende organisaties en instellingen hebben het Manifest en de Voorstellen voor een Fair & Green Deal mede ondertekend:

- Aarde, Stichting
- ANPED (Northern Alliance for Sustainability)
- ASN Bank
- Bewust Verbruiken, Netwerk vzw
- Biologica
- Both ENDS
- Bouwcarroussel bv, Rob Gort
- Bureau Ver(?)Antwoord
- Camping en Galerie Thyencamp
- Cordaid
- COS-Brabant
- Duurzaam Nationaal Inkomen, Stichting
- DuurzaamheidsDiensten
- Economen voor Vrede en Veiligheid (EPS/EVV)
- Ekklesia Den Haag
- Franciscaans Milieuproject, Stichting
- Globalinfo
- Goede Vissers
- Goede Waar & Co
- Groen Financieel Advies
- GroenLinks Waalre
- Haags Milieucentrum
- Huis van Erasmus, Stichting
- Imeco, duurzaam informatie management
- INSnet
- INTEGeR...consult
- Kairos Tools, Stichting
- Kerk Hardop, Stichting
- Kleine Aarde, De
- Limburgs Sociaal Forum
- Links Ecologisch Forum
- Louis Bolk Instituut
- MAD emergent art center
- Natuur en Milieu, Stichting
- NIVON - Netwerk voor Natuur en Cultuur
- OIKOS
- Omslag - Werkplaats voor Duurzame Ontwikkeling
- Pequeno, Stichting
- Platform Aarde Boer Consument
- Platform Duurzame en Solidaire Economie
- Recovery Network, Stichting
- Social Trade Organisation (STRO)
- Soeco
- Solidair, Vereniging
- Swadeshi Bureau voor Andersglobalisering
- Syntax NBA
- Terra Reversa
- Transnational Institute (TNI)
- Triodos Bank
- Tumba - Centrum voor wereldburgerschap en gelijke behandeling
- ValQuest
- Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling (VODO)
- Vóór de Verandering
- Wereld Delen, Stichting
- WILPF (Women's International League for Peace and Freedom)
- WISE, World Information Service on Energy
- World Improvement Foundation
- XminY - Solidariteitsfonds

Meer informatie

Ondanks de grote hoeveelheid informatie op internet, is er toch weinig 'simpele' informatie te vinden over economische problemen (en oplossingen). Ook in de bibliotheek is het aanbod aan goede kritische boeken niet bepaald groot te noemen. Toch zijn er natuurlijk wel wat bronnen te noemen waar meer informatie gevonden kan worden.

Klassiekers zijn bijvoorbeeld '*Kijk, Economie*' van Professor Jan Pen uit 1980 en sommige boeken van Professor Arnold Heertje, bijvoorbeeld '*Economie in een Notedop*' (waarvan in 2007 nog een herziene editie uitkwam).

Enkele goed leesbare recente uitgaves zijn onder meer:

Economie op Ramkoers (Frank Mulder en Freek Koster, Pepijn 2010)

De vertaling van Ha Joon Changs boek ***23 dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme*** (Nieuw Amsterdam, 2010)

Of, maar dan in het Engels: ***Economics for Everyone*** van Jim Stanford, met bijbehorende website (zie hieronder).

Op internet is wel een ander te vinden, o.a. op

<http://www.elementaire-economie.nl/>

<http://www.economicsforeveryone.ca/>

de bibliotheek van Voor de Verandering:

<http://biblio.globalalternatives.nl/biblio>

en, ook over actievoeren: <http://www.globalinfo.nl>

Ook op wikipedia.nl worden vaak economische zaken begrijpelijk uitgelegd

Colofon

Het voorstel Een Fair & Green Deal is het resultaat van drie bijeenkomsten in 2009, die werden georganiseerd door het Platform Duurzame en Solidaire Economie in samenwerking met (personen uit) vele andere organisaties en netwerken.

Voor meer informatie:
alliantie@platformdse.org
www.platformdse.org

Postadres:
Oikos (t.a.v. Platform DSE)
Postbus 19170
3501 DD Utrecht

In 2010 sloot ook het Nivon zich aan bij de Alliantie voor een Fair & Green Deal.
Zij besloot voor haar activiteiten deze populaire versie van het manifest uit te geven.

Tekst: Kees Hudig
Eindredactie: Frances de Jong
Illustraties: Catrijn Bagijn
Lay-out: Jacqueline van den Bout
Drukwerk: Nivon-Amsterdam